

Темељне вредности савременог библиотекарства

Драгана Сабовљевић
Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин
dragana.sabovljevic@gmail.com

Вучковић, Жељко, Гордана Стокић Симончић и Весна Црногорац, прир. *Темељне вредности савременог библиотекарства: Зборник радова са међународне конференције одржане у Београду, 14. децембра 2009.* Београд: Библиотекарско друштво Србије, 2010.

Научна конференција *Темељне вредности савременог библиотекарства* одржана је на Дан библиотекара Србије, 14. децембра 2009. године. Том приликом гости су добили Зборник резимеа излагача, а 2010. године објављен је истоимени Зборник са целокупним текстовима. Ову важну и занимљиву публикацију приредили су проф. др Жељко Вучковић, проф. др Гордана Стокић Симончић и Весна Црногорац, у издању Библиотекарског друштва Србије.

Зборник *Темељне вредности савременог библиотекарства* има паралелни главни стварни наслов на енглеском језику: *Fundamental Values of Contemporary Librarianship*, а садржи осам текстова излагача са Конференције и Appendix. Сваки текст написан је језиком и писмом аутора, са сажетком и кључним речима на српском, те резимеом на енглеском језику. Преводиоци овог зборника биле су Сандра Николић, Елизабета Георгиев, Ана Торма и Весна Чонкић.

Проф. др. сц. Татјана Апарац-Јелушић са Одјела за књижничарство Свеучилишта у Задру својим текстом „Конвергенција, дисциплина у пољу информацијских знаности: изазови, трендови и дилеме“ отвара Зборник. Темељне вредности библиотекарства које сагледава у (не)промењеном друштвеном окружењу налази у упућивању на светске трендове приближавања архива, музеја и библиотека. Библиотечке услуге, под утицајем нових информационих технологија, нужно се везују за услуге других произвођача, добављача и посредника у преносу и дистрибуцији информација, а самим тим се другачије позиционира организација библиотека. Посебно место у тој новој организацији заузима сарадња са традиционално блиским установама као што су архиви и музеји. Приказан је пример Хрватске, а посебно је занимљив међународни семинар „Архиви, књижнице и музеји у окружењу глобалне информацијске инфраструктуре“, који се редовно одржава од 1997. године (усвојен је и акроним АКМ – архиви, књижнице и музеји). Од тада су теме истраживања сличности и разлике међу професијама, природа, методологија и учинак у информатичком окружењу и многе друге. Помињу се и међународна достигнућа на том пољу, а ауторка је ову проблематику подигла и на теоријски ниво.

Свој рад, „Библиотеке пре веба и библиотеке после веба“, Весна Ињац-Малбаша из Народне библиотеке Србије поделила је на три дела. У првом разматра различита виђења темељних вредности библиотекарства са историјског аспекта, од Ранганатових пет закона библиотекарства,

Горманових пет основних начела, пет основних принципа веба Алиреза Норузија, до докумената Америчког библиотечког удружења на ову тему. У другом делу се приказује настанак веба, представљају се статистички подаци о коришћењу интернета у свету и у Србији, као и савремена истраживања потреба такозване Гугл генерације Британске библиотеке из 2008. године. Затим се говори о истраживачима будућности и студентском виђењу библиотека и информационих извора OCLC-а, о промењеној улози библиотечких каталога Конгресне библиотеке и пројекта дигитализације у Шведској. Трећи део чини преглед најзначајнијих светских пројеката на вебу, као што су Европска библиотека (The European Library), Светска дигитална библиотека (World Digital Library), Светски каталог OCLC-а (World Cat) и оних везаних за информационе изворе уопште и дигиталне збирке, као што су Europeana, Internet Archive, Google Books, Google Scholar. Аутор закључује текст могућим правцима будућег развоја библиотека, библиотекарства и информационих наука и темељних вредности библиотекарства у будућности. Наводи низ промена које су захватиле библиотеке у условима новог и умреженог дигиталног света које морају да их наведу да му се окрену, да решавају питања ауторских права и интелектуалног власништва, да дефинишу своје односе са приватним комерцијалним произвођачима информација, да сарађују са њима, али и да се наметну као конкуренти и да сарађују са организацијама које се баве превазилажењем дигиталног јаза у циљу пружања услуга корисницима на глобалном нивоу. Надаље, своје садржаје ће морати да учине доступним на свим врстама уређаја и на многим местима које посећују корисници (наводи социјалне мреже, Facebook, Youtube, MySpace, Flickr, Rss, Google, итд). Својим корисницима библиотеке би морале више да нуде аудио, видео и мултимедијалне формате, а записи из каталога да буду доступни и путем популарних претраживача, сајтове (новог дизајна и функционалности), дигиталне библиотеке и друге информационе изворе мораће да деле са другима и на више места, путем отворених извора, а пре свега се препоручују сарадња са сличним организацијама на свим нивоима и поштовање потреба корисника и њиховог мишљења.

Текст проф. др Марије Младенове са Специјализоване више школе за библиотекарство и информационе технологије из Софије објављен је на бугарском језику и у целини

преведен на српски, под насловом „Библиотечка етика – једна од вредности савременог библиотекарства“. Професионална етика у раду се дефинише као теоријска и примењена научна дисциплина која проучава професионални морал, односе између људи једне професије и различитих професионалних група. Њен циљ није само истраживање природе и функционисања професионалног морала, она и утиче на њега и оцењује му место у систему друштвених односа. Такође помаже у постизању бољих резултата у професији, а обезбеђује и заштиту, како запослених у одређеној професији, тако и оних који су повезани са њом. У креирању и промовисању професионалне етике велику улогу имају професионална удружења. Законска основа професије, однос библиотекара и читаоца, однос библиотекара са колегама и њихов однос према друштву чине сложени систем узајамно условљених моралних односа. Као основна категорија библиотечке етике сматра се професионални дуг који подразумева помоћ корисницима. Аутор наводи неколико категорија неопходних за стварање етичког кодекса: одговорност, савест и правду. На основу професионалних вредности, принципа и категорија формирају се норме, које би у библиотекарству биле: слободан приступ информацијама, поверљивост читања и приоритет пружања услуга. Такође се формулишу и „Десет божјих заповести о добром библиотекарству“ и три основна задатка везана за библиотечку етику: информациона култура корисника, хуманизација пословања и претварање библиотека у инструмент демократије и интелектуалне слободе. Веома је важно и повезивање библиотекара у читавом свету, како унутар националних организација, тако и на међународном нивоу.

У раду „Традиционални и нови задаци данашњих библиотекара“ проф. др Милена Максимовић са Катедре за општу књижевност и библиотекарство Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву бавила се класичним и савременим вредностима и задацима које библиотекари имају. Она тврди да је тешко говорити о свеобухватном успостављању система вредности у библиотекарству пре свега имајући у виду да увек недостаје стручна и финансијска подршка у реализацији одређених законских прописа. Кадрови и њихова стручност и даље остају стожер у развијању библиотекарства као струке, али сада су суочени са новим изазовима. Препреке које се постављају пред овај развој огледају се у финансијским проблемима, недовољној мотивацији, стручном образовању, разумевању и подршци надлежних институција. Проф. др Максимовић се осврнула на историјски развој библиотечке делатности, теорије библиотекарства и библиотекара као стручњака, да би се задржала на садашњем положају библиотекара и струке у целини на примеру Републике Српске, а у условима друштвене и економске кризе и транзиције друштвеног система.

Хермина Г. Б. Ангелеску из Школе за библиотекарство и информатику Државног универзитета Вејн, Детроит, Мичиген објављује рад: „Libraries and Librarians in 2010: Challenges and Opportunities“ преведен на српски језика под насловом „Библиотеке и библиотекари у 2010. години: изазови и могућности“. У њему говори о бројним изазовима са којима се сусрећу библиотеке. Њих види као места социјалне интеракције. Своје место морају да изборе међу различитим институцијама које желе да испуне слободно

време људи, односно да нађу начине да привуку људе да одлуче да, уместо неких других активности које би имали, оду у библиотеку. Наводи десет изазова са којима се сусрећу библиотеке: смањивање буџета, прелазак са штампаног у дигитално окружење публикација, смањење броја запослених, недостатак простора, прилагођавање новим технологијама, презасићеност информацијама, појава софистициранијих и захтевнијих, као и невидљивих корисника, проширење спектра услуга и осмишљавање активности као елементарни услов опстанка. Ове изазове библиотекари као информациони стручњаци, морали би да претворе у могућности. Њих дефинише као спремност да се суочимо са непознатим, тј. да прихватимо новине, као и праћење нових достигнућа и технологија. Начин да се корисници привуку у библиотеке је развијање нових програма и услуга, али и праћење потреба корисника и комуникација са њима. Кључна је и сарадња библиотекара, да би се разменом искустава уштедели новац, енергија и труд. Неопходно је укључивање у заједницу и промоција услуга библиотеке, али и њена унутрашња реорганизација у смислу стварања виртуелне библиотеке и реконструкција простора. Хермина Ангелеску препоручује библиотекарима осмех у контактима са корисницима, а библиотекаре нове генерације, информационе научнике, види као људе који ће очувати традицију, али и прихватити нове принципе који ће помоћи да остану важни својим корисницима и друштву у којем врше своју мисију.

Проф. др Жељко Вучковић са Педагошког факултета у Сомбору објављује рад под насловом „Постоје ли старе и нове вредности библиотекарства?“. Полази од основне тезе да библиотеке чине књиге, људи, тј. публикације и информације, библиотекари и корисници. Због тога расправу о циљевима, функцијама и вредностима библиотека види као хуманистички подухват. Библиотеке су институције које људима пружају могућност избора пружајући им на увид дела различитих вредности и са различитим ставовима. Тиме им омогућава да изграде сопствено мишљење и критички дух као претпоставке интелектуалних и других слобода. Трећи миленијум аутор види као време преобила информација, али недостатка правога знања. Пошто су се библиотеке од свог настанка показале као динамични системи спремни да се веома брзо прилагоде новим трендовима, а по својим методима и техникама одувек биле обрасци информационог рада, ту види шансу за њихов замаха. Зато се пита да ли уопште постоји разлика између старих и нових вредности, или је реч о јединственој професионалној мисији. Аутор потом говори о поимању вредности са разних теоријских аспеката, па са тим у вези развија теорију хуманог менаџмента који ће мотивисати запослене да се реализују на радном месту, волећи свој посао и колеге. У теорији библиотекарства тражи и објашњава друштвену мисију библиотека. На основу изнетих теорија одговор на питање из наслова налази у констатацији да библиотеке будућности морају да остану верне својим изворним циљевима, задацима и вредностима. Не постоје старе и нове вредности, упркос променама у свим аспектима друштвеног деловања и развоју технологије. Мисију библиотека у том смислу види у подршци хуманитету и демократском развоју друштва кроз слободни приступ знању.

Весна Вуксан из Библиотеке града Београда објавила је своју „Мантру за библиотекаре“. Текст започиње циљевима које промовише највећи број библиотека: оријентација ка кориснику, стварање корпоративног идентитета, промовисање и односи са јавношћу. Поставља се питање колико библиотека заиста све то поседује, тј. колико библиотека има препознатљив идентитет и мисију и визију које нису декларативног карактера. Констатује да корисник, на основу свог утиска којег стиче боравком у библиотеци и третманом стручних радника, формира своје мишљење о њој. Према Сегалу наводи седам грехова библиотекара у комуникацији са корисницима: апатију, отаљавање, хладноћу, снисходљивост у смислу потцењивања, роботизам, књигу правила од којих библиотекар не одступа и трчкарање, тј. слање корисника са једног на друго место. Залаже се да библиотекари промене свој имиџ безличних, нељубазних, лоше обучених особа тиме што ће истицати своја интересовања, занимљиве детаље из свог живота или хобије. То значи да библиотеке морају активније и занимљивије да промовишу своје људске ресурсе. То је прилично нова тема у свету библиотека и зато је потребно јако прецизно формулисати своје циљеве и запитати се како променити стереотипе о овој делатности и запосленима у њој. Имиџ библиотека требало би да се креира на основу истраживања и добијених података о позицији на тржишту, одговорности у друштву, као и по другим показатељима: култури организације, комуникацији међу библиотекарима и према корисницима, ангажовању у хуманитарним акцијама, односно према животној средини, итд. Весна Вуксан нуди једноставну формулу успешности библиотека: испуњење жеља корисника, а њена мантра гласи: корисник.

„Постоји ли раскол? Српско библиотекарство између теорије и праксе“, наслов је рада проф. др Гордане Стокић Симончић са Катедре за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду. Као основну идеју истиче становиште да су основне вредности савременог библиотекарства људи и њихова професионална комуникација. У уводу се бави професионализацијом библиотечке делатности, тј. парадоксалном чињеницом да је упркос дугом трајању струке и двадесетогодишњем постојању Катедре на Филолошком факултету библиотекарству признат научни статус тек 2007. године. Као горућа питања која захтевају решење дефинише професионализацију библиотечке делатности и верификовање научне библиотекарске заједнице у Србији у односу на поменуте темељне вредности библиотекарства. Проблематизујући даље ову ситуацију, поставља питање шта нас раздваја. Одговор налази у неусаглашеном и неуједначеном развоју. Библиотекари имају осећај да им је професија на маргинама, али не постоји спремност да се ради на промени таквог стања. Симптоматично је и то да се у библиотекама у веома малом проценту запошљавају дипломирани библиотекари, али то не решава ни нови Закон о библиотечкој делатности, јер не предвиђа да ови стручњаци имају приоритет приликом запошљавања. „Правилник о условима за стицање виших стручних звања у библиотечко-информационој делатности“ и „Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача“, намећу размишљање и расправу о позицијама дипломираних библиотекара и оних који су то звање стекли кроз рад, начину полагања стручних испита

и унапређивања, вредновању научних домета запослених у библиотекама, о стимулисању младих научника. Не супротстављајући библиотекарство као науку и као професију, проф. Стокић ипак сматра да свака од ових грана има своје специфичности и да је неопходно јасно дефинисати очекивања, стратегије и могућности сваке од њих.

У Appendix-у *Зборника* објављена су два текста. Први је „Нове друштвене вредности под окриљем библиотека“ Весне Црногорац на српском и енглеском језику. У њему се говори о пројекту којег је Библиотекарско друштво Србије поднело IFLA-и и који је одобрен за 2010. годину под називом *Transparency, Good governance and Freedom from Corruption*. Пошто држава Србија улаже напоре у борби против корупције, а при том *Национална стратегија о борби против корупције* наводи да струковна и професионална удружења најбоље могу да уоче и реагују на ову појаву, укључило се и Библиотекарско друштво Србије овим пројектом. Његов циљ је подршка остваривању начела IFLA-иног *Манифеста о антикорупцији*, а састоји се од спровођења одређених активности којима би се указало на проблем корупције. Те активности подразумевају промовисање слободног приступа информацијама и слободе изражавања у библиотечкој струци у Србији. Услови за слободни приступ информацијама су едукација кроз разне програме и стална кампања на подизању свести грађана о штетности корупције и за борбу против ње. Пројекат подразумева да БДС, у сарадњи са IFLA-ом, организује радионице за библиотечку јавност на којима би се разматрали проблеми ове појаве, подржи борба против ње, а истовремено да се прошири мрежа учесника у кампањи. Обавеза је такође и превођење IFLA-иног материјала *Транспарентноси, добро управљање и борба против корупције*, манифеста и материјала за радионице. У пројекту учествује седам јавних библиотека, али ће *Манифест* бити дистрибуиран свим јавним, специјалним, школским и високошколским библиотекама у Србији.

Други текст, „Пројекат електронски приступ Заштитнику грађана“, такође на српском и енглеском језику, говори о новом пројекту Библиотекарског друштва Србије и Заштитника грађана. Циљ је да се што већем броју грађана омогући приступ овој институцији, што је велики проблем, нарочито у малим срединама. Десет јавних библиотека у десет општина у Србији биће снабдевано адекватном опремом, а особље ће се обучити да користи систем и да помаже грађанима око састављања притужби или обраћања адекватним службама. Сваког радног дана, два сата, грађани ће преко библиотека које поседују брзу интернет везу моћи да разговарају са заштитником грађана, или неким из те институције.

Прегледом текстова објављених у *Зборнику Темелјне вредности савременог библиотекарства* покушали смо да укажемо да би оваква публикација морала да буде саставни део сваке библиотеке, нарочито подстицајно штиво самим библиотекарима који ће бар делимично у њој моћи да пронађу одговоре на питања сврхе постојања своје струке. Приложени радови проблематизују, али дају и одговоре на питања о позицији струке у друштву, перманентном образовању, односу са корисницима... јер је сваки од аутора, са своје позиције, пружио драгоцен тумачење темелјних вредности савременог библиотекарства.